

Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir
darbo ministru

2019-12-31

Nr. 04

Rekomendacijos dėl geresnio NVO, teikiančių paslaugas vaikams ir šeimoms, tėvų bei valdžios institucijų bendradarbiavimo

Vykdam VVTAIT reformą siekta šeimos ir vaiko gerovę užtikrinti per paslaugų plėtrą, ir šis procesas susidūrė su rimtais iššūkiais:

- besirūpinančių šeima institucijų nebendradarbiavimu, tik biurokratiu atsirašinėjimu raštais;
- naujai įsteigta už bendradarbiavimą ir paslaugų plėtrą atsakinga institucija tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriai (TBK) neatlieka šio vaidmens, nekuria optimalaus NVO, valstybinių / savivaldybių institucijų bei šeimų bendradarbiavimo modelio, o tik užsiima užleistais vaiko gerovės komisijos atvejais;
- reforma orientuota į struktūrinių pokyčių vykdymą ir darbuotojus, bet ne į vaiko ir šeimos poreikius orientuotą problemų sprendimą;
- Dėl nepasitikėjimo vaiko gerbūvio sistema vaikų susižalojimo atvejais tėvai, auginantys vaikus, mažiau, nei iki pradėtų pokyčių kreiptųsi į medikus, nes bijo, kad gali būti apkaltinti vaiko nepriežiūra. Taip pat padidėjo procentas tėvų, bijančių aplinkinių reakcijos į vaiko verksmą, net būnant namie. Baimė galimai mažina tėvų galias valdyti situaciją.

Išsiaiškinus minėtus iššūkius, rekomenduojama:

1. Kurti visų besirūpinančių šeima institucijų bendradarbiavimo mechanizmą, grįstą į vaiko ir šeimos poreikius orientuotu problemų sprendimo, o ne kaltinimo modeliu, taip skatinant smurto prevenciją.

1.1. Aiškiai apibrėžti skirtingų tarnybų tikslus ir funkcijas ir jų nedubliuoti bei nepadaryti perteklinių. Didžiąją dalį VTAIT funkcijų perdavus AV, kyla klausimas apie VTAIT specialistų reikalingumą. Šeimos situaciją vertina policija, VTAIT vieni specialistai, tada vėl mobili komanda; tada iš naujo AV. Įvertinti pradiniam situacijos pavojingumui užtektų policijos, o mažiau sudėtingiems atvejams – AV. Panašiai nuolatinis vaiko gyvenamos vietos keitimas (laikinoji priežiūra, patalpinimas pas budinčius globėjus, laikinoji globa, teismai, vaiko gražinimas į šeimą, vėl paėmimas į globos institucijas, nuolatinė globa, įvaikinimas) neigiamai veikia vaiko raidą ir neleidžia vaikui užaugti suaugusiu, gebančiu palaikyti sveikus, ilgalaikius santykius su žmonėmis.

1.2. Svarbu ugdyti suvokimą, kad pagalba šeimai nėra vien socialinių darbuotojų, atvejo vadybininkų (AV), VVTAIT ar policijos darbuotojų profesionalaus darbo reikalas. Pagalba šeimai apima visų savivaldybės ir bendruomenės išteklių (tiek materialių, tiek žmogiškųjų) telkimą bei nuoseklių pastangų, užtikrinančių šeimos funkcionavimą, dėjimą, įgalinant šeimą keistis bei neturint neadekvačiai didelių lūkesčių šio pasikeitimo tempui. Jei tik formaliai apklausiami visi atvejo vadybos posėdžio dalyviai ir šeimai sudaromas standartiniu tampa planas, šeimos funkcionavimas dažniausiai nepagerėja. Bendradarbiavimo mechanizmas turėtų

apimti individualizuotą (būtent šiai šeimai, šiems tėvams ir vaikams) problemos įsivardijimą ir visų asmenų, galinčių valdyti išteklius, reikalingus problemos sprendimui, sutelkimą. Jei problema siejasi su būtinybe keisti gyvenamąsias sąlygas, AV posėdyje turėtų dalyvauti asmenys, turintys galimybes paskirstyti savivaldybės dispozicijoje esantį turtą; jei šeima serga alkoholizmu, turi būti tariamasi su asmenimis, galinčiais pasiūlyti spektrą gydymo nuo alkoholizmo programų. Standartinis šeimos siuntinėjimas pas psichologus ar/ir į pozityvios tėvystės kursus, neišsiaiškinus tikrųjų šeimos poreikių, dažnai nesprendžia problemų, dėl kurių šeima vis blogiau funkcionuoja, ir kartais tik dar labiau apsunkina ir taip sudėtingą šeimos situaciją.

1.3. Socialiniams darbuotojams ir VVTAIT tarnautojams atsisakyti biurokratinio, o taikyti individualizuotą į šeimos poreikius orientuotą darbo su šeima modelį. Šiuo metu vykdant Vaiko teisių pagrindų įstatymą dažnai taikomas ne šeimos ir vaiko poreikius užtikrinantis, bet biurokratinis modelis. Pagal jį kiekvienas sistemoje dirbantis darbuotojas atlieka jam priskirtas funkcijas ir daugelis pagal šį modelį dirbančių darbuotojų savo pagrindine pareiga mato dokumentų užpildymą pagal nurodytus teisės aktus Vaiko teisių apsaugos ar Atvejo vadybos procese. Tačiau žmonių gyvenimai, jų patirtys negali tilpti į taisyklių ar funkcijų rinkinį, yra individualūs ir komplikuoti. Pagalba jiems privalo būti individualizuota ir įsiklausanti į unikalias šeimos istorijas bei situacijas. Tam šiuo metu trukdo veikiančios teisės aktai. Kadangi teisės aktuose detalios nurodyti laiko terminai, dažnai į dokumentų pildymą ir terminų laikymąsi sušaukiant posėdžius ar išsiunčiant dokumentus kitoms institucijoms darbuotojai priversti kreipti pagrindinį ir svarbiausią dėmesį. Pokalbiams su visais šeimos nariais, įskaitant ir vaikus, gilinimuisi į šeimų situacijas, gebėjimui individualizuoti pagalbos procesą skiriamas laikas, kuris lieka nuo rašymo darbų, o turėtų būti atvirkesniai.

1.4. Kadangi priimtas vaiko paėmimo su teismo leidimu modelis, būtina ruošti šeimos teismų specialistus. Dabartiniai teisininkai yra įpratę spręsti nusikaltimų, o ne vaiko globos galimybių klausimus. Šeimos teismų teisėjams reikalingos daug platesnės žinios apie žmogaus raidą, vaikų psichologiją, šeimų santykių dinamiką, priklausomybes, traumų pasekmes ir t.t., kad būtų priimami adekvatesni sprendimai.

2. Vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinimas turi vykti sukuriant grįžtamojo ryšio mechanizmą, o ne tik per skundus ar bylas. Dauguma kompetentingų specialistų, dirbančių vaiko gerovės sistemoje mato tobulintinus dalykus, tačiau nėra jokio mechanizmo, leidžiančio suteikti nuoseklų grįžtamąjį ryšį sistemos vadovybei ir sprendimų priėmėjams. Deja, pastarieji nededa jokių pastangų nuosekliai kompetentingai stebėsenai, nekuria jokio mechanizmo gauti adekvatų grįžtamąjį ryšį apie realybę ir tobulinti sistemą. Užkertamos sąlygos natūraliai sistemos raidai ir tobulinimui. Būtina įkurti grįžtamojo ryšio suteikimo ir priėmimo centrus apskrityse ir respublikos centre, sukuriant nuoseklų reformos eigos stebėsenos strategiją. Grįžtamojo ryšio gauta informacija turi būti analizuojama ir pagal gautą analizę turi būti tobulinama pagalbos sistema, realiai siekiant šeimos ir vaiko gerovės. Tokiu būdu galima išvengti labai brangaus ir lankstumu nepasižyminčio sistemos gerinimo per skundus ir kreipimąsi į teismus.

3. Optimalaus NVO, valstybinių / savivaldybių institucijų bei šeimų bendradarbiavimo modelio sukūrimas ir taikymas, pasitelkiant TBK.

3.1. Bendradarbiavimo su šeimomis modelis turi būti sukurtas, atsižvelgiant į Vaiko teisių pagrindų įstatymo pakeitimo įstatyme (Nr. XIII-2035, 2019-04-11) išdėstytus individualizavimo, vaiko sveiko vystymosi užtikrinimo, subsidiarumo, privataus gyvenimo neliečiamumo, kokybiškos pagalbos prieinamumo principus. Valstybinės / savivaldybių institucijos kartu su NVO turėtų sukurti bendradarbiavimo su šeimomis modelį, kuris šiuo metu nėra taikomas. Bendradarbiavimo su šeimomis modelis reikalingas prevenciškai teikiant pagalbą šeimoms, kurios išreiškia laisvanorišką pageidavimą gauti joms reikalingą individualizuotą pagalbą, besiremiančią bendruomeniškumu. Šis pagalbos teikimas nėra nei privalomas, nei prievartinis. Jis turėtų pasižymėti formų įvairove, pradedant šeimos klubais, prevencine pagalba "šeima-šeimai" ir baigiant

NVO teikiamu šeimos palydėjimu, kai paslaugų teikimas šeimai nutraukiamas, bet šeima nesijaučia galinti funkcionuoti visai savarankiškai ir jai dar reikalingas palaikymas iš bendruomenės.

3.2. Kadangi bendro darbo koordinavimo organizavimą savivaldybėje užtikrina tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorius, kuris yra savivaldybės administracijos valstybės tarnautojas, koordinatorius pagal įstatymą koordinuoti teikiamų savivaldybėje švietimo, socialinių, sveikatos priežiūros paslaugų bendrą poreikį, rengia paslaugų plėtros planą bei atlieka Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme nustatytas funkcijas, į jo pareigas turėtų įeiti ir seniūnų, seniūnaičių skatinimas pasitelkiant nevyriausybinės organizacijas ir savanorius organizuoti renginius ir kitas priemones, įtraukiančias šeimas į bendruomeninę veiklą, šeimų švietimo organizavimas, saugios kaimynystės veiklos inicijavimas, pagalba šeimai užsitikrinti tinkamas gyvenamojo būsto sąlygas, vengiant socialinių įgūdžių stokojančias šeimas bei šeimas, kenčiančias nuo priklausomybių ligų, koncentruoti geografiškai artimoje aplinkoje, tuo sudarant tam tikrus tokių šeimų getus. Minėtų funkcijų priskyrimas TBK įneštų aiškumo, nes šiuo metu neaišku, kas yra atsakingas už šias savivaldybėms priskirtas funkcijas.

Nacionalinės šeimų ir tėvų asociacijos pirmininkė

Violeta Vasiliauskienė